

EKOLOŠKA RANJIVOST PRIRODE I BUMERANG / ENVIRONMENTAL VULNERABILITY OF NATURE AND THE BOOMERANG

Akademik prof. dr Rade Biočanin¹, Ms Marijana Milikić, Mr. Jovan Vasiljević³

¹Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti Beograd, Srbija

²Ministarstvo odbrane Srbije, Beograd, Srbija

³PTT Beograd, Beograd, Srbija

e-mail: radomirbiocanin46@gmail.com, makimilikic@gmail.com

Prethodno priopćenje

<https://www.doi.org/10.58952/zr20251403424>

UDK / UDC 32:355.02:504

Sažetak

U vreme postmodernizma, savremeni društveni odnosi prožeti su višedimenzionalnim pravcima djelovanja, a nije retka pojava da su u značajnoj mjeri uslovljeni sukobima interesa. Ti pravci djelovanja su svakako disperzovani prema širim društvenim kategorijama u cilju stvaranja odgovarajućeg društvenog ambijenta. Kad se ova halabuka završi i kad se sve ovo poveže, svjetske organizacije će izgledati kao olupine, kojima će malo ko vjerovati. Politička borba predstavlja polje društvenih aktivnosti u kojima su prisutni legalni, ali i nelegalni oblici "borbe" u cilju ostvarenja političkih, vojnih i drugih ciljeva. Pošto se u većini društava mas-mediji nalaze u rukama vladajuće klase, ta klasa ih koristi za „oblikovanje svijesti“, tj. manipulaciju. Ipak, treba mnogo više da se pita nauka, struka i etika, ovoga puta to je izostalo, zar ne? U ovom koautorskom radu istaknuta je odgovornost stručne i akademske zajednice, koja se bavi proučavanjem NHB opasnosti na osnovu trenutne tendencije društva da potceni bezbednosni značaj bioterorizma i moguće posledice.

Ključne reči: *postmoderni ambijent, vladavina prava, zagađivači uma i prirode, bioterorizam, boomerang, održivi razvoj, eko-bezbjednost*

JEL klasifikacija: Q58, Q57, H56

Abstract

In the era of postmodernism, modern social relations are permeated with multidimensional directions of action, and it is not a rare phenomenon that they are conditioned to a significant extent by conflicts of interest. When this uproar is over and when all this is connected, the world organizations will look like wrecks, which few will believe. Political struggle is a field of social activities in which legal and illegal forms of "struggle" are present in order to achieve political, military and other goals. Since in most societies the mass media are in the hands of the ruling class, that class uses them to "shape consciousness", i.e. manipulation. However, much more needs to be asked about science, profession and ethics, this time it was missing, wasn't it? In this co-authored work, the responsibility of the professional and academic community, which deals with the study of NHB dangers, is highlighted based on the current tendency of society to underestimate the security importance of bioterrorism and its possible consequences.

Keywords: *postmodern environment, rule of law, polluters of mind and nature, bioterrorism, boomerang, sustainable development, eco-security*

JEL classification: Q58, Q57, H56

UVOD

Uzburkao vrijeme u kojem živimo: Nove dileme koje traže nova naučna i praktična rješenja, holistički pristup i ideje kroz dijalog “napadnutih” ali i zainteresovanih država sveta. Moramo shvatiti da struka i nauka ne rade samo za sebe, ono što uradimo za sebe, umire sa nama. Ono što uradimo za druge, ostaje iza nas i postaje besmrtno.

Čovjekov život, od kad postoji, uvijek je oscilirao između straha i smijetnji, nade u bolje sutra, mir, isigurnost i stabilnost, te straha od bezvlašća i anarhije. Nijedan oblik racionalne države nije se proslavio ukoliko su vlasti sebi dopuštale sve što su mogle. Često su one, a ne pojedinac proizvoljnostima u svom djelanju i anatemisući zaštitu pojedinca, grupe i zajednice, te same otvarale vrata anarhiji i političkim prevratima.

Iza nas su brojni ratovi iz upotrebu najsavremeneog oružja/naoružanja, NHB udesi, NHB terorizam, havarije u transportu opasnih materija/tereta/robe, socijalni nemiri, antibirokratske tj. žute revolucije, koje i dalje traju. Nikako ne smemo zaboraviti najveću pandemiju u posljednje doba -koronavirusna bolest 2019. prepoznatljiva pod skraćenicom COVID-19, zarazna i ubitačna bolest uzrokovana teškim akutnim respiratornim sindromom.

Nuklearni, hemijski i biološki terorizam je okrutna aktivnost i veliki problem za čovječanstvo na putu ka održivom razvoju. Očigledno je da je svijest o ovom planetarnom fenomenu prisutna svuda, jer zapravo, gotovo da ne prođe mjesec, a da se ne čuje za neku terorističku akciju. Stoga se sve više pažnje posvećuje rješavanju problema zaštite od terorizma, ne samo na nacionalnom, već i na regionalnom i globalnom nivou. Većina zemalja svijeta slaže se da je NHB terorizam opšte zlo protiv kojeg se treba pravovremeno i znalački boriti.

Danas se termin “terorizam” snažno demonizuje sa ciljem da se što više ljudi distancira i da se ovaj oblik djelovanja što strože osudi. Ta uloga zapravo predstavlja fokus ovog rada, gde je fokus istraživačkih aktivnosti prvenstveno usmjeren u pravcu teorijskog opisa položaja i značaja terorističke aktivnosti u političkom puču, sa akcentom na NHB terorizam, tj. bioterorizam. Po svemu sudeći, na pomolu je novo trovanje-štrajk glađu, koji može pogoditi brojne zemlje u regionu, Evropi i svijetu. Da li je moguće namjerno otrovati se bioagensom tipa „ricin“, ali nakon brze i pravilne indikacije prve pomoći i bolničkog liječenja. Na kraju, istaknuta je odgovornost stručne i akademske zajednice, koja se bavi proučavanjem bioterorizma na osnovu trenutne tendencije društava da potcijene bezbjednosni značaj bioterorizma i moguće posljedice.

U novije vreme, pod pritiskom ubrzanih, široko disperzovanih i diverzifikovanih digitalnih inovacija (kao generatora sveopšteg društvenog, privrednog i vojnog razvoja), prikazujemo dve recentne pojave, procesa i fenomena:

- 1) digitalna transformacija poslovanja;
- 2) sajber bezbjednost.

Ove pojave izazivaju veliko interesovanje i to ne samo poslovnih i političkih krugova, već i naučno-istraživačkog sektora. Nezavisno od toga što su proizašli iz različitih izvora, njihov zajednički vremenski kontekst jasno implicira stav da su ovi procesi međusobno uslovljeni, da jedan drugi prožimaju i da njihovi izazovi djeluju podudarno i da imaju konvergentan smisao.

Glavna ideja ovog koautorskog rada jeste da se dođe do zaključaka o novim mogućim oblicima ispoljavanja i zloupotrebe bioloških agenasa u terorističkim aktima kroz analizu aktuelnih pitanja, kao i dosadašnjih iskustava pojedinih zemalja u oblasti suzbijanja bioterorizma. Pored toga, predstavljena su ključna novostečena iskustva i lekcije naučene iz pandemije COVID-19 u domenu javnog zdravlja, efikasnosti zdravstvenih sistema i globalne bezbjednosti. Istovremeno, profilisani su potencijalni budući korisnici biološkog oružja, kao i mogući načini primjene ili mete djelovanja.

Ovaj koautorski rad je strukturiran na takav način da, pored uvodnih razmatranja i zaključka, sadrži nekoliko cjelina koje se odnose na teorijsko određenje “puča” na prirodu, putem elementarnih nepogoda ili antropogenim delovanjem čovjeka. U nastavku su predložene mjere eko-bezbjednosti od strane cjelokupne zajednice, sa naglaskom na “borbu” protiv bioterorizma.

1. NAUKA I STRUKA U ŽIVOTNOM AMBIJENTU

Prirodne nauke a donekle i društvene sačinjavaju grane nauke kojima su obuhvaćena naučna izučavanja živog organizama, kao što su mikroorganizmi, bakterije, virusi, biljke, i životinje uključujući ljudska bića, te srodna razmatranja kao što je bioetika. Dok biologija i ekologija ostaju na centralnom mjestu nauka o životu, tehnološkom napretku u molekularnoj biologiji, biohemiji, biotehnologiji, genetičkom inženjeringu i vještačkoj inteligenciji su doveli do razvoja užih specijalnosti i brojnih interdisciplinarnih polja.

Neke nauke o zdravlju i kvalitetu života čoveka, životinja i biljaka imaju fokus na specifičnom tipu života. Na primer, zoologija je izučavanje životinja, dok je botanika izučavanje biljaka. Druge nauke o životu imaju fokus na aspektima koji su zajednički za sve ili većinu životnih formi, kao što su anatomija i genetika. Druga polja se bave tehnološkim naprecima u kojima učestvuju živa bića, kao što je bioinženjering. Jedna druga glavna, mada specifičnija, grana nauka o životu je ona koja obuhvata razumevanje uma - neuronauka.

Naučne oblasti o zdravlju i kvalitetu života pomažu u poboljšanju kvaliteta i standarda života. One su našle primjenu u zdravstvu, poljoprivredi, medicini, i u farmaceutskoj i prehrambenoj industriji. Postoji znatno preklapanje u mnogim temama izučavanja među naukama o životu i kvalitetu životne sredine.

Stepen digitalizacije u savremenom poslovnom okruženju najčešće se procenjuje praćenjem sledećih parametara:

- prisutnost – u kojoj mjeri kompanije, preduzeća, firme, ustanove i potrošači ostvaruju raznovrsni pristup digitalnim aplikacijama i uslugama;
- pristupačnost – do kog nivoa digitalne usluge cjenovno optiraju u domenu koji omogućava da što veći broj ljudi može da ih koristi;
- pouzdanost – kvalitet digitalnih dostupnih servisa;
- brzina – u kojoj mjeri se može pristupiti digitalnim uslugama u realnom vremenu;
- upotrebljivost – lakoća korišćenja digitalnih usluga i sposobnost povećanja lokalnih usvajanja ovih usluga;
- vještina – sposobnost korisnika da digitalne usluge ugrade u privatne i poslovne prilike.

Prema problemskom i razvojnom zahvatu, navedeni izazovi su veoma slični, kao i po svojim diskurzivnim formacijama. Mada nastupaju iz različitih, a ponekad i veoma sličnih i graničnih disciplinarnih područja - jedan iz oblasti informatičkih, a drugi iz bezbjednosnih sfera. Oni u tematskom smislu imaju izukrštan referentni okvir i najčešće upućuju na potrebu sinergetskog djelovanja, koji svoju rezultatnu uspostavlja u domenu ekonomije.

Na osnovu vizuelizacije potpuno mjerljivih performansi i algoritama, digitalna tehnologija je posljednjih godina dramatično promjenila i nastavlja ubrzanim tempom da redizajnira način poslovanja, obrazovanja, zabave, javnog sektora, kao i drugih društvenih segmenata. Konfiguracija i obim promjena, uz neizbježnu disrupciju odvijaju se na tri nivoa: individualnom, organizacionom i društvenom nivou. Pravo na zdravu životnu sredinu predstavlja osnovno ljudsko pravo. Pored međunarodnog, ovo pravo uživa zaštitu i u okviru nacionalnog zakonodavstva.

Naša zemlja (kao i susjedi) je pravno uredila oblast zaštite životne sredine koristeći dihotoman pristup. Pod tim pojmom se podrazumjeva normiranje životne sredine kroz sistem opštih i posebnih propisa. Osnovni ili bazičan propis predstavlja Zakon o zaštiti životne sredine iz 2004. godine. Poseban propis kojim su uspostavljeni krivično-pravni okviri ZZS predstavlja Krivični zakonik iz 2005. godine²⁹¹.

Po svemu sudeći, na pomolu je novo trovanje-štrajk “gladu”, koje mogu da zahvate brojne zemlje u regionu, Evropi i Svijetu. *Da li je moguće namerno trovanje bioagensom tipa “ricin”, ali da se posle brzog i pravilnog ukazivanja prve pomoći i bolničkog liječenja?*

Ovde je kratak odgovor: Važno je skrenuti pažnju javnosti i postići postavljeni cilj.

Kad se ova halabuka završi i kad se sve ovo poveže sa destruktivnim djelovanjem na prirodu i čovjeka, svjetska organizacija WHO će izgledati kao olupina kojoj će malo ko vjerovati. Naravno, WHO ima problem kao i čitav taj globalni mehanizam poput Svjetske banke, MMF, 'Fridom hausa', NATO-a, EU, niza svjetskih sportskih organizacija i šta sve već nije u čitavom tom kolopletu kontrole svjetskih kretanja, jer sve te organizacije su izgubile kredibilitet.

Postoji li razlika i koja je najvažnija u bitisanju stanovništva svet?. Može li se živeti održivo? Na kraju krajeva, postavlja se pitanje da li su vakcine koje su do sada proizvedene, te masovno se koriste u posljednje vreme, bezbedne ili ne? Da li je ljudsko telo savršeno (6000 godina postojanja i mutacija) i proizvod slučaja ili dizajna i koliko može da „odgovori“ na brojne destruktivne „napade“ u uslovima bioterorizma?

Ovaj naučno-stručni deo rada predstavlja stavove i mišljenja isključivo navedenih autora. Savjet za spoljne odnose je nezavisna, nestranačka organizacija, tink-tenk i izdavač i ne zauzima nikakve institucionalne stavove o pitanjima standardne već ekološke politike.

Održivi sistemi u prirodi su oni sistemi koji održavaju kruženje energije i materije. Po zakonima termodinamike entropija je neizbežna ali mi na planeti imamo sunce kao osnovni izvor energije pa tako priroda može ciklično da se obnavlja. Pored sunca imamo još dva neiscrpna izvora, geotermalna i elektromagnetna energija. Proći će mnogo milijardi godina dok ovi izvori ne presuše.

Slika 1. Velika 'greška' prirode: Bumerang potresa planetu Zemlju

²⁹¹ Odgovori na ova i slična pitanja objavljena su nedavno u Intervju „Istine i zablude o korona virusu COVID-19“ na sajtu Evropskog defnologija centru (R.Biočanin), na više TV gostovanja u zemlji i inostranstvu, a slede nova TV i novinarska gostovanja u Srbiji, Bugarskoj, BiH, Crnoj Gori i Hrvatskoj, na temu "Nauka i stav ispred struke, u funkciji očuvanja zdravlja i kvaliteta života".

Ne održivo, Održivo, Samoodrživo. Stalno čujemo ove pojmove ali znamo li šta oni u opšte znači, šta predstavljaju, i da li je tako nešto moguće. Šta je neodrživo. Sve ono što uzima a ne vraća, sve što samo troši a ne doprinosi. Kako smo mi život učinili neodrživim i zašto smo ispali iz balansa sa prirodom koja nas je otelotvorila, nahranila i obukla.

Priroda predstavlja riznicu genetičkog fonda postojećeg živog svijeta, koji je nastanjen, egzistira, utiče i prilagođava uticajima faktora spoljašnje sredine i globalnih kosmičkih promjena. Tokom duge istorije razvoja živog svijeta, brojne vrste su nestajale a nove se razvijale i sa njima sa njihovom evolucijom se umanjivao ili obogaćivao genofond.

U interakciji sa živim svijetom, čovjek je imao selekcionistički pristup u korišćenju ruda, šuma, minerala, biljaka i životinja za svoje potrebe. Kasnije kada je spoznao građu reproduktivnih organa biljaka u XVII vijeku, otvorena je mogućnost da upravlja sparivanjem jedinki, da ih ukršta i dobije hibridno potomstvo. Postupao je pragmatično u razvijanju metoda gajenja i odabira superiornih hibrida i jedinki nosioca pozitivnih mutacija.

Vjerovatno nagomilavanjem materijalnog iz straha da ne budemo gladni, a taj se strah javio kad smo napustili prirodu. Priroda je harmonizovana a jedan određen prostor uvijek naseljava mnogo jedinki sa mnoštvom međusobnih konekcija. Gradovi su monokulturna ostrva gdje živi samo jedna dominantna jedinka i nekoliko pratećih životinja (pacovi, krtice, gliste, mravi). Prirodni balans je u gradovima potpuno uništen, gradovi samo troše a malo toga vraćaju prirodi.

Da bi gradovi opstali i nahranili svoje stanovništvo uz sve izraženije potrebe za visoki standard, uništavaju se prirodna staništa kako bi se masovno proizvodila hrana monokulturno, to je iscrpljujuće i zahtjeva mnogo resursa. Gradovi ne mogu da budu održivi ma koliko se arhitekta i prostorni planeri trudili, veliki gradovi su beskrajni potrošači svega.

Danas smo svedoci formiranja novog svetskog poretka. Vidimo tendenciju da zemlje budu uvučene u novi hladni rat, države se dele na „nas“ i „njih“, s tim da su „oni“ nedvosmisleno definisani u doktrinarnim dokumentima kao protivnici. Postojeći sistem međunarodnih odnosa i bezbednosni okvir se sistematski uništava. Uloga međunarodnih organizacija kao instrumenata kolektivnog odlučivanja u oblasti bezbednosti se smanjuje.

Tokom poslednjih nekoliko godina, posebno pod bivšim i sadašnjim američkim predsednikom Donaldom Trampom više međunarodnih sporazuma je prestalo da postoji. U stvari, ostaje samo jedan glavni sporazum između Washingtona i Moskve – ugovor New START, nakon što se raniji predsjednik SAD Joe Biden složio da ga produži na još pet godina.

Pojava novih sistema naoružanja, kao i naponi nekih država da ratovanje uvedu u područja koja ga nikada ranije nisu vidjela, dodatno ubrzavaju pojavu „novog svjetskog poretka“. Pojavljuju se fundamentalno nove vrste oružja koje radikalno menjaju odnos snaga u savremenom svijetu, a ratovanje ulazi u nova područja, u svemir i sajber prostor. To, naravno, dovodi do promjene principa i metoda savremenog ratovanja u rješavanju globalnih ciljeva i prekrivanja karte svijeta.

Trenutno smo svedoci formiranja ni manje ni više nego „novog svjetskog poretka“, sa postojećim međunarodnim pravnim sistemom, koji se raspada i države koje zauzimaju stranu u novom hladnom ratu. Na jednom forumu u Rusiji data je riječ ne samo partnerima, koji dijele pristupe rješavanju glavnih svjetskih problema, već i protivnicima, državama sa kojima je današnja saradnja na min. ili jednaka nuli. Održivost je sposobnost održavanja ravnoteže određenih procesa ili stanja u nekom sistemu. Danas se najčešće koristi u vezi s biološkim i ljudskim sistemima. U ekološkom smislu održivost se može definirati kao način po kojem biološki sistemi ostaju raznoliki i produktivni tokom vremena. Za ljude ona je potencijal za dugoročno održavanje blagostanja koje pak zavisi o blagostanju prirodnog svijeta i odgovornoj upotrebi prirodnih resursa.

Riječ "održivost" nastala je prema glagolu održati (prema o(b)-, (ne)materijalno obuhvaćanje predmeta radnjom odnosno dovođenje u stanje izvršenjem radnje i držati). Riječnici pružaju dva značenja za glagol održati, a glavna su "sačuvati da ostane cjelovito i da postoji", odnosno "očuvati od narušavanja". Održivost se ipak od 1980-ih više koristi u smislu čovjekove održivosti na planetu Zemlji, pa je to rezultiralo najčešće citiranom definicijom održivosti i održivog razvoja, koju je donijela Brundtlandska komisija UN²⁹².

Postavlja se pitanje: Može li se u postojećem društvu sada, u prvoj polovini XXI vijeka živjeti održivo?

Smatramo da možemo ali samo pod uslovom da postoji zajednica koja živi i radi zajedno u jednom permakulturnom naselju. Smatramo da pojedinac sam, sa ili bez porodice, ne može živjeti održivo a da pritom zadrži jedan pristojan standard života. Vjerovatno neki usamljenik može da preživljava negdje duboko u šumi, ali mi smo socijalna bića, najsposobniji i najotporniji kad sarađujemo i živimo u zajednicama.

Živjeti održivo znači živjeti u šumi hrane u objektima od prirodnih materijala uklopljenih u šumovit krajolik, proizvoditi hranu i energiju lokalno, baviti se regenerativnom poljoprivredom po principima permakulture, lokalno proizvoditi alate, mašine, odjeću, i ostale materijalne potrepštine. Da bi se živjelo održivo na prvom mjestu izvor hrane mora da bude lokalan i u neposrednoj blizini, takoreći pored svake kuće. Sav otpad treba da bude organski ili da može da se reciklira.

2. NA RASKRSNICI (NE)ODRŽIVOG VREMENA

Na raskrsnici (ne)održivog vremena je sintagma koja se može tumačiti kao metafora za izbor između dva puta, onog koji vodi ka održivoj budućnosti i onog koji to nije, kao i za konflikt između sadašnjih potreba i budućih posledica. Ona sugerise da se nalazimo na ključnoj tački, gde su odluke koje donosimo danas presudne za oblikovanje budućnosti.

Održivo vrijeme: Podrazumjeva budućnost gdje su resursi sačuvani za naredne generacije, zaštićeni ekosistemi. Odluke u tom pravcu uključuju korišćenje obnovljivih izvora energije, smanjenje zagađenja i usvajanje prakse koje štite planetu.

(Ne)održivo vreme - odnosi se na budućnost gde se iscrpljuju resursi, pogoršava se ekološka ravnoteža i posljedice klimatskih promjena postaju sve izraženije. Odluke u tom pravcu mogu podrazumjevati prekomernu potrošnju, zavisnost od fosilnih goriva i zanemarivanje dugoročnih ekoloških posledica.

Kratka metafora naglašava hitnost i važnost izbora koji se moraju napraviti u cilju obezbeđivanja održive budućnosti.

A gde smo mi? Ostajemo na raskrsnici (ne)održivog, odnosno prelaznog vremena. Nema opuštanja i popuštanja - čak i ako je broj bolesnih, ranjenih, povređenih i mrtvih u vanrednim situacijama prilično visok. Trenutni proces vakcinacije mora da uhvati novi zamah, zato govorimo o tome koliko su lekari/ekolozi, službenici ABHO i stručnjaci raznih profesija uključeni u naučne studije, šta se dešava sa važnim sudskim slučajevima zbog čestih trovanja kroz istoriju do danas.

²⁹² "Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolji vlastite potrebe." Obično se primjeti kako to zahtjeva pomiriti okolinskih, socijalnih i ekonomskih potreba - "tri stupa" održivosti. Ovo shvaćanje prikazuje se slikom s tri preklapajuće elipse koje označavaju tri stuba održivosti, koja nisu uzajamno isključiva te mogu biti uzajamno učvršćujuća.

Slika 2. Da li je moguće živjeti u ovim uslovima – može drugojačije

Fraza „na raskrsnici (ne)održivog vremena“ odnosi se na kritični trenutak u kojem čovečanstvo mora da bira između održive budućnosti i puta koji rizikuje eko-katastrofu. Ona označava raskrsnicu za ključne globalne izazove, kao što su klimatske promene i siromaštvo, i trenutak obračuna za međunarodnu saradnju i sposobnost UN da se pozabave ovim problemima. Izbor između održivih i neodrživih puteva imaće duboke posljedice, a neke analize pokazuju značajne nedostatke u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja do 2030. godine.

Godine 1987. Brundtlandova komisija UN definisala je održivost kao „zadovoljavanje potreba sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe“. Danas postoji skoro 140 zemalja u razvoju u svijetu koje traže načine da zadovolje svoje razvojne potrebe i očuva ekološka bezbjednost svijeta. Panelisti razgovaraju o napretku postignutom u ostvarivanju 17 ciljeva održivog razvoja UN i izgledima za unapređenje globalne agende o smanjenju siromaštva, klimatskim akcijama, zdravlju i inkluzivnom ekonomskom rastu do 2030. godine. Na raskrsnici (ne)održivog vremena“ odnosi se na sadašnji trenutak u kojem čovečanstvo mora da donese ključne odluke između nastavka puta neodrživih praksi ili prelaska na održivu budućnost. To podrazumeva rešavanje velikih izazova poput klimatskih promena i nejednakosti, koje pogoršavaju trenutne krize, uz istovremeni rad na sprovođenju rešenja za siromaštvo, socijalnu pravdu i zaštitu životne sredine. Fraza ističe tačku odluke sa potencijalom za neuspeh ili uspeh u zavisnosti od kolektivne akcije. Ovo podrazumeva rešavanje velikih izazova poput klimatskih promena i nejednakosti, koje pogoršavaju aktuelne krize, uz istovremeni rad na sprovođenju rešenja za siromaštvo, socijalnu pravdu i zaštitu životne sredine. Ova fraza ističe tačku odluke sa potencijalom za neuspeh ili uspeh u zavisnosti od kolektivne akcije.

Postoji više oblika političkog prevrata, ali u savremenoj političkoj teoriji najznačajniji su politički udar, državni udar, puč, terorizam i revolucija. Terorizam kao složeni oblik političkog nasilja nije lako definisati. Jedan od ključnih problema sadržanje u činjenica je u pitanju fenomenoko kojeg postoje velikasporenja,kakou stručnim, takoi umeđunarodnimpolitičkimkrugovima.

Biološke opasnosti su biološke supstance koje ugrožavaju zdravlje ljudi i drugih živih bića. One uključuju epidemije zaraznih bolesti, pošasti životinja i zaraze. Kontaminacija može nastati prirodnim izlaganjem agensu ili slučajnim oslobađanjem mikroorganizama (npr. iz istraživačkog objekta ili namjernim radnjama).

- cilj aktivnosti su uvek ili popravilu političke prirode, bez obzira da li se radi o smeni režima, smjeni lica na vlasti, secesiji određene teritorije ili delova;
- upotreba nasilja ili pretnje upotrebom nasilja;
- žrtve su po pravilu nedužni građani;
- nepostojanje direktne veze između terorista i žrtve, tj. napad nije usmeren prema žrtvi ili žrtvama pojedinačno, već se terorističkim činom želi uputiti poruka, jednoj široj zajednici.

431

3. BIOTERORIZAM-POJAČANA OPASNOST XXI VIJEKA

Još su starim antičkim vremenima ljudi znali da upotrebom bioloških agenasa na jedan krajnje jednostavan ali nadasve pokvaren način (bacanjem leševa ljudi i leševa životinja u određenim izvorima vode) postignu svoj cilj. Uspjeh su mjerili sa postignutim ciljem, a to je da kroz ubacivanje zaraženih ljudi i tela sitnih životinja i insekata zaraze cijele gradove, da bi na taj perfidan način uspjeli da osvoje to gradsko utvrđenje.

Biološko oružje štetne posledice ostvaruje dejstvom pojedinih živih organizama, koji se nazivaju biološki agensi. Postojio veliki broj definicija bioloških agenasa, ali je najpotpunija ona data u Rezoluciji Generalne skupštine UN koja glasi: *“Biološki agensi su živi organizmi koji se koriste u ratu radi izazivanja zaraze ili smrti ljudi, životinja i biljaka, bilo usled svoje prirode ili z dejstva u napadnutom organizmu zasnivaju na postupku razmnožavanja”*.

Biološko oružje je kompleksan pojam koji obuhvata aktivno “punjenje” - biološki agens, lansirno sredstvo i uređaj/naprava za sredstva za njihovo dispergovanje/rasturanje u prostoru i vremenu. Biološko oružje specifično je po tome što se pored tehničkih sredstava, za njegovo rasturanje bioloških agenasa koriste rakete, avionske bombe, artiljerijske granate, mine, zaraženi predmeti i slično. Živi organizmi koji služe za rasturanje bioloških agenasa nazivaju se vektori, a u toj ulozi mogu se pojaviti insekti, glodari, druge zaražene životinje, pa čak i zaraženi ljudi. Da bi biološki agens prouzrokovao željene posledice neophodno je da dospiju do planiranih ciljeva, a za šta se koriste određena sredstva (živa i neživa). Polazeći od napred rečenog, biološko oružje se može definisati kao oružje čije se dejstvo zasniva na biološkim agensima rasturenim posebnim sredstvima (živim i neživim) u cilju izazivanja zaraznih bolesti kod ljudi, životinja ili biljaka. Upotrebom biološkog oružja mogu se izazvati velike epidemije/pandemije teških zaraznih bolesti kao što su: virus COVID-19 tifus, kolera, antraks, kuga, boginje itd.

Povećanoj opasnosti ovog oružja doprinosi i činjenica da se zaraza ne uočava odmah, već po proteku perioda inkubacije, što umnogome otežava otklanjanje štetnih posljedica.

Korišćenje biološkog oružja nema tako izvjesne posledice kao ostale vrste oružja za masovno uništavanje. Kakvi će njegovi efekti biti umnogome zavisi od meteoroloških i drugih prirodnih uslova.

Bioterorizam je jedna od najsavremenijih prijetnji po čovječanstvo. Transnacionalne organizacije kriminalne grupe, rade na distribuciji i preprodaji biološkog oružja terorističkim organizacijama širom svijeta, koji ga kasnije koriste u terorističke svrhe. Nesumnjivo je da teroristiteže da dođu u posjed biološkog oružja, kako bi na taj način ostvarili svoje zacrtane ciljeve. Napretkom i razvojem informacionih tehnologija sve više smo svedoci, da se na samom internetu mogu naći informacije o biološkom oružju. Rat i mikroorganizmi su istorijski saveznici jer higijensko epidemiološki uslovi u ratnim uslovima pogoduju razvoju infektivnih bolesti, zbog čega se u svim ratovima do XX veka vojnici više bojali bolesti nego klasičnog naoružanja protivnika²⁹³.

²⁹³ Na jednog ubijanog borca (starešine i vojnika), od zaraznih bolesti u prošlim ratovima umiralo je od 2 do 17 pripadnika napadnute vojne jedinice, što je neretko presudno uticalo na ishod sukoba. U antičkom dobu zabeleženo je da je u ratu između Atine i Sparte „atinska kuga“ usmrtila čak 47.000 vojnika i da je od te pošasti stradao sam Perikle. Takođe tokom pohoda na Rusiju 1812.

godine, osim gladi i ruske zime, pegavi tifus bio je najveći neprijatelj Napoleonu i njegovoj vojsci. Ostalo je zabeleženo da su Skiti u IV veku p.n.e koristili strele natopljene krvlju oboljelih i umrlih od zaraznih bolesti, da je Hanibal zaražene ljude proterivao s osvojenih teritorija u rimske logore, šireći zarazu među

Potajna namjerna i planirana zloupotreba bioloških agenasa ima svoj istorijski kontinuitet . Na četvrtoj konferenciji u Parizu 1931. godine naglašeno je da će svako ko u terorisanju stanovništva uz primjenu bioloških agenasa kupo platiti “ceh” i biti drastični kažnjen.

Slika 4. Opasnosti u uslovima biološkog rata u rusko-ukrajinskom sukobu

Uprkos značajnom naučnom napretku još uvek se ne može sa sigurnošću predvidjeti da li će se, kojom brzinom i sa kakvim posledicama širiti zaraza usmjerena ka neprijateljskim snagama²⁹⁴.

Ipak najvažniji međunarodni dokument kada je u pitanju biološko oružje a samim tim i bioterorizam jeste konvencija o zabrani razvoja, skladištenja, sticanja i transfera bioloških agenasa i njihovih toksina koja je stupila na snagu 1975. godine.

Iako se danas ni jedna država ne bavi proizvodnjom biološkog oružja to je veoma teško dokazati jer se ispitivanje bioloških agenasa može izvoditi pod izgovorom da je to u odbrambene svrhe ili u svrhe imunizacije. Iako su se države obavezale da neće proizvoditi i koristiti biološko oružje postoje drugi subjekti koji su skloni bioterorizmu. U drugoj polovini XX vijeka bilo je dosta slučajeva bioterorizma za koje su bile odgovorne razne sekte koje su djelovale na tlu SAD. Tako su npr. 1972. pripadnici sekte „Order of the Rising sun“, nabavili 30 do 40 kg izazivača tifusa sa ciljem zagađenja vodovoda. Godine 1984. u Oregonu je hrana u jednom restoranu namjerno zaražena salmonelom dok je u Milvokiju namjerno zatrovan vodovod 1993. godine.

Danas, kao i ranijih godina, razne terorističke organizacije pokušavaju da dođu do biološkog oružja kako bi bile u mogućnosti da namjerno zloupotrebe mikroorganizme, gljivice, viruse, bakterije, protozoa i njihovih produkata – toksina u terorističke svrhe.

Biološko oružje u rukama terorista je jedna od najvećih bezbednosnih pretnji u nastavku XXI veka, pa je stoga i prvorazredni zadatak svih obavještajno bezbjednosnih službi sveta, medicinskih stručnjaka za biološki sektor kao i akademske zajednice da zajedničkim naporima osposobe kapacitete i resurse za “borbu” protiv nevidljivog protivnika.

protivnicima, da su isto radili i Rimljani, dok je Julije Cezar prilikom napada na Galija naredio da se leševi umrlih od kolere bacaju u bunare i tako zagađuju vodu.

²⁹⁴ Zbog velikog broja incidenata i eksperimenata u kojima je stradalo mnogo nevinih ljudi SAD su 1969. prve objavile da prestaju sa proizvodnjom i upotrebom biološkog oružja pa su tako vlasti uništile znatne količine zaliha bioloških agenasa koje su služile kao biološko oružje, međutim niti jedna bitnija fabrika takvog oružja u SAD nije uništena.

4. EKOLOŠKA BEZBEDNOST U VANREDNIM SITUACIJAMA

Sigurno je da u periodu od nastanka havarije do početka intervencije postoji tzv. „mrtvo vrijeme“, tj. ono u kojem se odvijaju određeni procesi i nastaju posljedice. To znači da ne postoji apsolutna sigurnost da neće doći do posljedica havarije, ali da će brzina intervencije znatno uticati na intenzitet posledica. Takođe, veoma je bitna opremljenost i povezanost učesnika u hitnoj intervenciji. Ako toga nema može se desiti da npr. iz oštećenog vagona cisterne pri prolasku kroz nadvožnjak počne da ističe amonijak, a da pozvane službe zaštitnog sistema nemaju adekvatnu zaštitnu opremu. Brzo razlivanje NH_3 iz oštećene cisterne u sudaru stvara oblak sa visokom koncentracijom, što stvara velike probleme i materijalnu štetu.

Ozbiljnost ove problematike ilustruju i saznanja dobijena snimanjem situacije u nekim gradovima u okviru proizvodnih preduzeća. Pored ostalih zaključaka konstatovano je da:

- većina preduzeća nije razradila sistem poslova i zadataka odgovarajućih lica u slučaju nastanka NHB udesa;
- nije urađen katastar zagađujućih agensa, a neka preduzeća nemaju ni podatke o opasnim materijama;
- stanje pripremljenosti za sprječavanje udesa nije na potrebnom nivou;
- osposobljavanje kadra i obuka radnika obavlja se samo za delovanje u slučaju požara i eksplozija, ali ne i u slučaju NHB udesa.

Drugi sistem čini niz mera, specifičnih za havariju, radi uklanjanja posljedica.

Za efikasan NHB „odgovor“ na hemijski udes, u sadašnjim uslovima, neophodno je u okviru organizacijskih promjena i dogradnje Vojske i Policije, definisati i formirati snage za izvršavanje specijalističkih zadataka u okviru objezbjeđenja/zaštite životne sredine, a posebno jedinstven informaciono-upravljački sistem.

Rešenje eko-bezbjednosti treba tražiti u okviru usavršavanja postojećeg sistema ABHO, odnosno njihovih podsistema. Takođe, potrebna je modernizacija sredstava i opreme, naročito za obezbjeđenje/zaštitu od NHB udesa i osposobljavanje kadra koji će biti u mogućnosti da efikasno „odgovori“ na NHB udes u miru, neposrednu ratnu opasnost i u ratu (u uslovima primjene NHB oružja).

Evidentno je da protivteroristička prevencija predstavlja sistem normativno-teorijskih i praktičnih obrazovnih, diplomatskih, političkih, bezbjednosnih, obavještajnih, informativnih, propagandnih, finansijskih, carinskih, pravosudnih i drugih djelatnosti, čijim uspješnim ostvarivanjem država nastoji da se zaštiti od bilo kakve vrste terorističke opasnosti.

Koncept nacionalnog interesa i bezbednost označava jedinstvo elemenata na kojima se zasnivaju osnovne potrebe jedne nacije ili države, uključujući nacionalni integritet, samoočuvanje, ekonomsku sigurnost i vojno-policijsku bezbjednost.

Vitalni nacionalni interes predstavlja pogodnost, dobit i korist od posebnog značaja za opstanak jedne ili više nacija. On ne može biti predmet pregovaranja i ustupaka, dok se radi njegove zaštite mogu angažovati svi raspoloživi resursi, uključujući upotrebu sile ili prijetnju njene upotrebe.

ZAKLJUČAK

Razumevanje ratova, elementarnih nepogoda i društvenih nemira kroz Jungovu psihologiju omogućava nam da vidimo kako dublji nesvesni procesi utiču na kolektivno ponašanje. Ova teorija arhetipova i kolektivnog nesvesnog pruža “alat” za razumjevanje korena konflikata, ali i put za njihovo prevazilaženje kroz proces individuacije.

Smanjenje rizika od katastrofa predstavlja ključan segment zaštite i spasavanja, usmjeren na identifikaciju i analizu potencijalnih prijetnji, kao i na planiranje preventivnih mjera koje će umanjiti posljedice NHB katastrofa.

Ova perspektiva pruža šansu za kreiranje društava koja su emocionalno inteligentnija, svjesnija svojih psiholoških mehanizama i sposobna da transformišu sukobe u kreativne procese, promene i razvoj. Samo kroz individualno i kolektivno razumjevanje nesvesnih aspekata možemo dostići dugotrajan mir, stabilnost i eko-bezbjednost, u uslovima NHB terorizma.

U ovom koautorskom radu razmotrene su neke vrste NHB opasnosti, koje predstavljaju rizike i prijetnje miru, te je neophodna opštedruštvena akcija i operaciono istraživanje u sistemu eko-bezbjednosti na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou.

LITERATURA

1. Andrejev, A. (2008, September 5). Konačno istina o ubistvima kišobranom. *DW*. Retrieved December 21, 2022, from DW.com
2. Biočanin, R. (2008). *Genetički inženjering u vođenju biološkog rata i mere bezbednosti u nacionalnim okvirima*. Državni univerzitet u Novom Pazaru.
3. Biočanin, R., & Amidžić, B. (2004). Zaštita radne i životne sredine – crne prognoze. *Vojni informator*, (4–5).
4. Biočanin, R., & Amidžić, B. (2004). Risk prediction during the transport of dangerous substances in environment protection. In *Proceedings of RaDMI 2004* (August 31–September 4, 2004). Zlatibor: SSG.
5. Biočanin, R. (1991). Procena rizika i mere zaštite od akcidenata. *Bezbednost*, (5). Beograd: RMUP Srbije.
6. Biočanin, R. (2003). Protection of the human environment in case of chemical accident. In *Proceedings of the II Regional Symposium Chemistry and the Environment*. Kruševac.
7. Biočanin, R., & Kozomara, R. (2007). Kvantifikovanje uticaja na životnu sredinu pri sudskomedicinskom veštačenju kvaliteta života. In *Proceedings of SYM-OP-IS 2007* (September 16–18, 2007). Zlatibor.
8. Biočanin, R. (2002). Upravljanje hemijskim rizikom i osiguranje pri transportu opasnih materija. *Preventivno inženjerstvo*, (1). Beograd: PREVING A.D.
9. Bjelajac, Ž., & Zirojević Fatić, M. (2012). *Terorizam kao globalna pretnja*. Centar za bezbednosne studije.
10. Damjanović, D., & Mikašinović, N. (2011). *Izazovi evropskih integracija u oblastima zaštite životne sredine i održivog razvoja lokalnih zajednica*. PALGO Centar.
11. Čolić, M., et al. (1994). *Genetički inženjering u imunologiji*. Vojnomedicinska akademija.
12. Franz, D. R., & Jaax, N. K. (1997). Ricin toxin. In *Medical aspects of chemical and biological warfare* (pp. 631–642).
13. Krstić, D. (2005). Pravo na zdravu životnu sredinu u korpusu ljudskih prava. *Pravni život*, (9).
14. Jovašević, D. (2011). Ekološki kriminalitet u Srbiji – teorija, zakonodavstvo, praksa. In *Zbornik radova: Ekologija i pravo*. Niš.
15. Knežević-Lukić, N., & Ljuština, A. (2011). Održivi razvoj kroz oblikovanje i uređenje bezbednog prostornog okruženja. *Ecologica*, (62).
16. Knežević, D., et al. (2014). Transgeni organizmi – biotehnološka moć. In *Proceedings of the XIX Savetovanje o biotehnologiji* (Vol. 19).
17. Mayer, G., & Tomić, D. (2008). *Transport opasne robe u praksi*. Železnički institut Dragiša Ivanović.
18. Lilić, S., & Drenovak Ivanović, M. (2014). *Ekološko pravo*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
19. Ristanović, E. (2004). *Biološko oružje*. Vojnomedicinska akademija.
20. Vulević, B., & Vulević Božović, A. (2017). Chemical accidents and environmental impact assessment and forecast. *Vojno delo*, (3). University of Belgrade.